

ŞÂİR BİR OSMANLI HATTATI: EĞRİKAPILI MEHMED RASİM*

Necdet ŞENGÜN** - Yılmaz ÖKSÜZ***

ÖZET

Mehmed Râsim XVII. yy'ın ikinci yarısı ile XVIII. asrın ilk yarısında, Osmanlının payitahtı İstanbul'da yaşamış önemli hattatlardan biridir. Hat sanatını sadece bir hobi olarak değil bizzat resmî devlet hizmeti olarak icra etmiştir. Mehmed Râsim meşhur bir hattat olması yanında iyi de bir şâirdir. Ne var ki onun hattatlığı edebî yönünü gölgede bırakmıştır. Bu nedenle bugüne kadar hattatlığı üzerinde durulmuş fakat edebiyatçılığına değinilmemiştir. Bu çalışmada hem dönemin edebiyat kaynaklarından hem de Mehmed Râsim'in edebî eserlerinden istifade edilerek onun edebî yönü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Râsim, Şâir, Edebiyat, Divançe, Hat, Eğrikapı,

AN OTTOMAN POET AND CALLIGRAPHER: EGRİKAPILI MEHMED RASİM

ABSTRACT

Mehmed Rasim is one of the important calligrapher lived in the Ottoman capital of Istanbul with the second half of seventeenth century and first half of eighteenth century. Mehmed Rasim line art not only as a hobby has conducted himself as an official state function. In addition to being a famous calligrapher Mehmed Rasim also a good poet. But his calligrapherhood overshadowed his literary aspect. For this reason, until now focused on his calligraphy but not mentioned his aspect of literature. In this study, both the literature of the period were benefiting from the works of literary sources, as well as its literary aspect of Mehmed Rasim tried to expose.

Key Words: Rasim, Poet, Literature, Divançe, Calligraphy, Eğrikapı,

* Bu makale, Yılmaz Öksüz, *Eğrikapılı Mehmed Râsim ve Divançesi (İnceleme-Metin)*, (Danışman: Prof. Dr. İlhan Genç) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir 2010 adlı yüksek lisans tezinden istifade edilerek hazırlanmıştır.

** Yard. Doç. Dr., DEÜ İlahiyat Fakültesi Türk İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı, necdetsengun@hotmail.com.

*** Bilim Uzmanı, Diyanet İşleri Başkanlığı, kulavi@hotmail.com

GİRİŞ

Osmanlı toplumunda eğitim ve öğretimin çok yönlü olduğu ve burada yetişen talebelerin ileride birçok alanda eser verebildiği bilinen bir gerçektir. Meselâ bir metamatik bilgininin aynı zamanda iyi bir hekim olduğu; bir astronomi uzmanının tarih ve coğrafya alanında eserlerinin bulunduğu; bir fizik âliminin edebiyat âleminde saygın bir yer tuttuğu çok defa görülmüştür. Bu şahısların her alanda aynı başarıyı gösterip gösterememesi ayrı bir konudur.

Bununla birlikte günümüz bilim dünyası, belki de günümüzün ihtisaslaşmaya dayalı bilim anlayışının etkisiyle, onların bu tür disiplinler arası yapılarını çoğu zaman görmezden gelmekte ve incelediği şahısları tek bir zaviyeden değerlendirmektedir. Bu tür bir bakış açısının yanlış olduğu, parçacı yaklaşımlara yol açtığı ve hem üzerinde çalışılan şahısları hem de şahsın yaşadığı dönemi değerlendirmede birtakım eksikliklere sebep olduğu artık gün yüzüne çıkmıştır.

O hâlde bugün bilimsel çalışmalarımızı ve bu çalışmalarda kullandığımız usûlü yeniden gözden geçirmeye ihtiyaç vardır. Parçacı yaklaşımlardan kaçınılmalı, incelenen şahsın bir yönüne yoğunlaşmak yerine mümkün mertebe ele alınan şahsın yaşadığı çağa, bütün yönleriyle inilmeli, adeta şahısla aynı ömrü yeniden yaşamalıdır. Bu son derece yoğun ve yorucu mesai yapılmadan doğru neticelere ulaşabilmek mümkün gözükmemektedir.

Çalışmaya konu teşkil eden Eğrikapılı Mehmed Râsim, çok yönlü bir şahsiyettir. O, İstanbul'un Eğrikapı semtinde mütevazı bir aileden yetişen bir şahıs olmakla birlikte, kaynaklarımızın çoğunda vurgulandığı gibi önemli bir hattat¹ ve göz ardı edilmiş önemli bir şâirdir. Bazı şuarâ tezkirelerinde² edibliğine yapılan birkaç vurgu dışında hakkında pek fazla bilgi yoktur. Hâlbuki o, hem iyi bir şâir hem de kalemi kuvvetli bir nâsirdir.³ Fakat onun eserlerinden bahsedilirken genellikle hüsn-i hatla ilgili eserleri⁴ mevzu bahs edilmiş; edebiyat

¹ Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin, *Tuhfe-i Hattâtîn*, Devlet Matbaası Yay., İstanbul 1928, ss. 465-70; Şevket Rado, *Türk Hattatları (XV. Yüzyıldan Günümüze Kadar Gelmiş Ünlü Hattatların Hayatları ve Yazılarından Örnekler)*, Yayın Matbaası, İstanbul trz., ss. 155-156; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1999, ss. 127-131; Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1999, ss. 74-76; M. Uğur Derman, "Mehmed Râsim, Eğrikapılı", *DİA*, Ankara 2003, XXVIII, 514-515.

² Mirza-zâde Sâlim Efendi, *Tezkiretü'l-Şuarâ*, (hızl. Adnan İnce), AKM Yay., Ankara 2005, s. 336; *Râmîz ve Âdâb-ı Zuraşâ'sı (İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük)*, (hızl. Sadık Erdem), AKM Yay., Ankara 1994, s. 106; İsmail Belîğ, *Nubbetü'l-Âsâr li-şeyhi Zübde'ti'l-Eş'âr*, (hızl. Abdülkadir Abdülkadiroğlu), Gazi Üniversitesi Yay., Ankara 1985, ss. 146-147.

³ Eğrikapılı Mehmed Râsim'in düz yazılarını mündemic *Münşeat* adlı küçük bir eseri vardır. Bu eser *Divaçe*'nin Yapı Kredi nüshasının sonunda yer almaktadır.

⁴ Hüsn-i hatla ilgili eserleri için bk. Öksüz, *Adâ geçen tez*, ss. 36-37.

alanındaki eserleri pek ön plana çıkmamıştır. Bu yüzden Eğrikapılı Mehmed Râsim'in edebî şahsiyetinin ortaya konulması bir gereklilik hâlini almıştır. Bugüne kadar Eğrikapılı Mehmed Râsim üzerine hazırlanmış tek makale çalışması M. Cavid Baysun'a aittir. Bu makale de onun hattatlığını ön plana alan bir çalışmadır.⁵ Bu nedenle makalemizde daha çok Eğrikapılı Mehmed Râsim'in edebî eserleri ve edebî şahsiyeti üzerinde durulacaktır.

A- HAYATI

Mehmed Râsim Efendi, İstanbul'un Eğrikapı semtinde doğmuştur.⁶ Suyolcu-zâde Mehmed Necîb Efendi (ö.1171/1758)'nin *Devbatii'l-Küttâb* adlı eserinde geçen "*Bâd nâm-âver-i irfân Mubammed Râsim*" şeklindeki tarih mısraından anlaşıldığına göre doğum tarihi 1099 (1687-88) senesidir.⁷ Babası aynı semtte bulunan Molla Aşkî Mahallesi⁸ imamı hattat Yusuf Efendi (ö.1142/1729-30)'dir.⁹ Eğrikapılı Mehmed Râsim, özellikle anne tarafından mutasavvıf bir aileye mensuptur. Annesinin babası, Yatağan imamı Hakikî-zâde Şeyh Osman Efendi (ö.1140/1727-28)'nin oğlu Mustafa Efendi (ö.1169/1755-56)'dir.¹⁰ Halvetîliğin Sinâniyye koluna mensup olan Hakikî-zâde Osman Efendi,¹¹ Yatağan Tekkesi'nin bânîsidir ve tekkeyi orada imam iken inşa etmiştir. Mustafa Efendi de babasının vefatından sonra bu tekkede imamlık vazifesini üstlenmiştir.¹²

Şiirlerinde *Râsim* veya *Râsimâ* mahlasını kullanan şâirin asıl adı Mehmed'dir.¹³ Bununla birlikte bazen sadece *Râsim Efendi* şeklinde, bazen de

⁵ M. Cavid Baysun, "Eğrikapılı Râsim Efendi", *Tarih Dergisi*, Osman Yalçın Matb., İstanbul 1954, C. VII, Sayı 10'dan ayrı basım.

⁶ Müstakîm-zâde, *age.*, s. 465; Serin, *age.*, s. 127.

⁷ Müstakîm-zâde, *age.*, s. 465. Mehmed Râsim, doğumuna işaret eden ve "*Mehmed Râsim irfanıyla meşhur olsun*" anlamına gelen bu Farsça mısraı, sonradan, kullandığı şahsî mührüne kazımıştır. Derman, *agm.*, s. 514.

⁸ Mahallege ismini veren Molla Aşkî, Fatih Sultan Mehmed Han devri şâirlerindedir. Râmiz, *age.*, s. 106.

⁹ Zamanın hattatlarından olan Yusuf Efendi için Müstakîm-zâde, "*..fudalâ-yı kîrâmdan olup ömrünü ta'lim ve beyân-ı meânî-i ulûm ve maârif nabvine sârif idi*" demektedir. Müstakîm-zâde, *age.*, s. 595.

¹⁰ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî (Tezkire-i Meşâbir-i Osmâniyye)*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1311'den Gregg International Publishers Limited, England 1971, II, 349.

¹¹ Geniş bilgi için bkz. Râmiz, *age.*, s. 106.

¹² Mehmed Süreyyâ'nın nakline göre; Mehmed Râsim dedesi Mustafa Efendi ile aynı yıl (1169/1755-56) içerisinde vefat etmiştir. Bu hakikaten böyle midir yoksa bir bilgi karışıklığı mıdır tespit edilememiştir. Bkz. Süreyyâ, *age.*, III, 427.

¹³ Arapça yazılışları aynı olması hasebiyle Mehmed ve Muhammed şeklinde telaffuz edilebilir. Biz burada Mehmed ismini tercih ettik.

Çelebi Efendi veya *Eğrikapılı Çelebi Efendi*¹⁴ diye şöhret bulan şâire, *Ebü'r-Reşîd* künyesi ile birlikte *Hoca Mehmed Râsim*¹⁵ denildiği de olmuştur.

Mehmed Râsim Efendi, daha çocukken babasından nesih ve sülüs hattını öğrenmiş, daha sonra dönemin önemli hattatlarından Yedikuleli Seyyid Abdullah Emir Efendi¹⁶ (ö.1144/1731-32)'den derse başlamıştır.¹⁷ Aklâm-ı sittenin her nev'ini ayrı ayrı meşk ederek on sekiz yaşında icazetnâme almış ve hocasının takdirini kazanmıştır.¹⁸ Emsâli arasında temayüz eden Eğrikapılı Mehmed Râsim, icazetinin sekizinci senesi olan 1126 (1714) tarihinde Enderûn mektebi¹⁹ hâline getirilen Galatasaray'na meşk hocası olarak atanmıştır.²⁰ Buradan Eğrikapılı Mehmed Râsim'in 1118 (1707) yılında icazet aldığı anlaşılmaktadır.

Eğrikapılı Mehmed Râsim, Galatasaray'nda meşk hocası olarak görev yaptığı dönemde 1126-1150 (1714-1737), kaynaklarımızda daha çok mevzû hadis kitaplarında bulunan "*Utlübü'l-ilme yevme'l-isneyni fe-innebâ miyesseran li-tâlibibi*"²¹ hadîs-i şerîfi gereğince pazartesi günleri talebelerine ders vermiştir.²² Bu zaman zarfında Sultan III. Ahmed'in iltifatlarına mazhar olan şâirin, bütün gayesi *sarây-ı âmire (Topkapı Sarayı)*'ye geçerek oranın yazı muallimleri arasına katılmak olmuştur. Bu niyetle padişah ve diğer devlet erkânına sunduğu arzuhâllerinin uzun zaman netice vermediği anlaşılmaktadır. Şâir, bu arzuhâllerden birinde, on sekiz senedir Galatasaray'nda çalıştığını söyleyerek, *sarây-ı âmireye* naklini istemektedir. Galatasaray'nda 1126 (1714) yılında başlayıp on sekiz yıl çalıştığı dikkate alınırsa bu arzuhâl, Damad İbrahim Paşa'nın sadaretinin son zamanlarına rastlamış olmalıdır. Arzuhâl "*Bu dahi Sadrazam İbrâhim Paşa Emriyle Rikâb-ı Hümayûmadır*"²³ başlığını taşımaktadır. Bu tür

¹⁴ Müstakîm-zâde, *age.*, s. 465; Sâlim, *age.*, s. 335.

¹⁵ Eğrikapılı Mehmed Râsim, *Divançe*, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Yazma no: 428, v. 1b; İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Yazma no: T-9632, v. 18b.

¹⁶ Yedikuleli hakkında bilgi için bk. Müstakîm-zâde, *age.*, ss. 269-271.

¹⁷ Sâlim, *age.*, s. 335; Râmiz, *age.*, s. 106;

¹⁸ Sâlim, *age.*, s. 335; Râmiz, *age.*, s. 106; Rado, *age.*, s. 155. Hattatlığı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Yılmaz Öksüz, *adı geçen tez.*, ss. 28-30.

¹⁹ Enderûn mektebi, Osmanlı Devleti'nin güç ve kudretini korumaya kabiliyetli bir sınıf yetiştirmek için çeşitli odalarda ve muhtelif kademelerde eğitim ve öğretimin verildiği kurumdur. Ziya Kazıcı, *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*, Bilge Yay., İstanbul 2004, s. 151.

²⁰ Müstakîm-zâde, *age.*, s. 465.

²¹ "*İlmi pazartesi günleri öğretiniz, mubakkak o, ilim isteyenler için kolaylıktır*" Aclûnî İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Muşlî'l-İlbâs 'Amme's-Tebara mine'l-Ehâdîs 'alâ Elsineti'n-Nâs*, Dâr-ı İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1352(1933), I, 154, hadis no: 398.

²² Müstakîm-zâde, *age.*, s. 465; Rado, *age.*, s. 155.

²³ Arzuhâl için bkz. Râsim, *Münşeat*, Y. 36a-37a; İ. 37a-37b.

belgelerden Eğrikapılı Mehmed Râsim'in, döneminin önemli devlet adamlarından bazıları ile yakın temasta olduğu anlaşılmaktadır.

Mehmed Râsim Efendi'nin Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın himayesiyle *sarây-ı âmiré*'ye nakli mümkün olduğu hâlde bu atama gerçekleşmemiştir. Sebebinin Patrona Halil İsyanı'nın meydana getirdiği karışıklık olması muhtemeldir. Nitekim isyan yüzünden Damad İbrahim Paşa idam edilmiş, III. Ahmed tahttan indirilmiştir. Bu kargaşa ortamı ve yönetim değişikliği dolayısıyla Mehmed Râsim'in nakli unutulmuş veya askıya alınmış olmalıdır. Eski görevinde kalan Râsim Efendi, sadrazamlardan birisine, tevriyeli bir üslupla kaleme aldığı şu kıtayı ithaf etmiştir:

“Niçe dem kesb-i maârifde tekâpû iderek
 Bezl-i makdûr ile sûret virilüp hüsn-i hata
 Bahtın evzâ-ı galat-kârı bu vâdîde beni
 Mûsil-i rifâat olur diyü düşürdi galata”²⁴

Osmanlı Devleti'nde ilim adamı ve sanatkarların padişah ve devlet adamları tarafından himaye edildiği bir gerçektir. Öyle anlaşılıyor ki Mehmed Râsim de himaye edilmiş, isyan sona erip sular durulduğu zaman istekleri dikkate alınmıştır. Zira kendisi, 1150 (1737) tarihinde ta'lik-nüvîs Sahhâf Nûr Mustafa Efendi²⁵(ö.1150/1737)'nin vefatı üzerine “*matmah-ı enzâr-ı üstâdân olan sarây-ı cedîd-i hümâyûna nakl ile muallim-i hutût-ı bâhire ve kâtib-i sarây-ı âmiré olmuşdur.*”²⁶ Bu tayine Hekimbaşı Hayâtî-zâde Mustafa Feyzi Efendi²⁷(ö. 1151/1738) ile Kızlarağası Hacı Beşir Ağa²⁸(ö.1159/1746-47) vesile olmuştur. Şâirin, Hacı Beşir Ağa vasıtasıyla padişaha sunduğu ve Sahhâf Nûr Mustafa Efendi'den boşalan kadroya kendisinin atanmasını talep eden arzuhâlde şunlar yazılıdır:

²⁴ Mehmed Râsim, *Divaçe*, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, v. 33^b; İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, v. 36^a. Burada galata kelimesi hem Arapça “galat” “yanlış” hem de Galatasaray'ın baş kısmı olan Galata şeklinde tevriyelidir.

²⁵ Hâl tercümesi için bkz. Müstakîm-zâde, *age.*, s. 746.

²⁶ Müstakîm-zâde, *age.*, s. 465.

²⁷ Mehmed Râsim'in bu tayini, Hayâtî-zâde ile ilgili rüyası ve rüyanın yorumu için bkz. Müstakîm-zâde, *age.*, s. 470.

²⁸ Cavid Baysun, “... kendisi gibi hattat olan Beşir Ağa ...” ifadesini kullanmaktadır. Baysun, *agm.*, s. 5. Ancak Mehmed Râsim Efendi'nin *sarây-ı âmiré*ye naklinde etkili olan Kızlarağası Hacı Beşir Ağa'nın hattat olduğuna dair bir bilgi yoktur. Hattat olan ise; aynı dönemde yaşamış ve Hacı Beşir Ağa'dan sonra Dârü's-saâde ağalığı yapmış Morali Beşir Ağa (ö.1165/1752)'dir. Bkz. Abdülkadir Özcan, “Beşir Ağa, Hacı” ve “Beşir Ağa, Morali”, *DİA*, İstanbul 1992, V, 555-556; Rado, *age.*, ss. 150-151.

“...müddet-i medîde Galatasarayı meşk hâceliği ile imrâr-ı evkât ve neşr-i âsâr-ı bidâa-i müzcât eylemekle sûret-i ahvâl-i perişânım bi'l-cümle meşûr-ı hümayûnlarıdır. Bu hizmet-i cemîlenin hod-vaz'-ı aslîsi ba'de't-terbiye sarây-ı cedîd-i âmireye nakl ü îsâl kâidesine mebnî mukaddime makûlesi olmakla el-hâletü hâzihî meşk-nüvîsân-ı sarây-ı cedîd-i hümayûndan Sahhâf Mustafa Efendi ebkâkümü'llâhi te'âlâ intikâl-i sarây-ı bekâ eylemekle yeri dâî-i devletlerine sadaka ve inâyet buyurilup ...”²⁹

Eğrikapılı Mehmed Râsim'in ailesi ve aile hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bazı kaynaklarda şâirin oğulları ve kardeşleri hakkında kifayetsiz malumat mevcuttur. Bu bilgilere göre; şâirin, Mehmed Reşîd³⁰ (ö.1228/1813) ve Mehmed Emin (ö.1165/1752) adlarında iki oğlunun bulunduğu bilinmektedir. Mehmed Reşîd Efendi, şâirin büyük oğludur ve doğum tarihi konusunda kesin bir bilgi yoktur. 1228(1813)'de dâr-ı bekâyâ irtihâl eden hattat Mehmed Reşîd Efendi, babasının yanında medfundur.³¹ Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen ikinci oğul Mehmed Emin ise; babasının kendisi için kaleme aldığı:

“Âh Emînim benim ciger-pârem
Hayf kim ol şakîk-i rûh-ı hemîn
Tıfl iken eyleyüp teveccüh-i Hak
İtdi cânın fedâ-yı Rabb-ı Muîn
Sunulup nâgehân şarâb-ı ecel
Gıtdi mahdûmum ol Muhammed Emîn”³²

mısralarına bakılırsa küçük yaşta vefat etmiştir.

Yine kaynakların nakline göre; şâirin, İbrahim Vâsık (ö.1168/1755) ve Süleyman Râcî (ö.1168/1755) adlarında iki kardeşi bulunmaktadır.³³ Yatağan Camii imamlığı yapan, aynı zamanda hattat ve şâir olan Mehmed Râsim'in büyük kardeşi İbrahim Vâsık Efendi,³⁴ 1168 (1755)'de Hicaz'dan dönerken

²⁹ Tamamı için bkz. Râsim, *Münşeat*, Y. 37b-38a; İ. 37b-38a.

³⁰ Hâl tercümesi için bkz. Müstakîm-zâde, *age.*, ss. 448-449.

³¹ Süreyyâ, *age.*, II, 349.

³² Mehmed Râsim, *Dîvançe*, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, v. 25^a; İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, v. 31^a.

³³ Rado, *age.*, s. 154.

³⁴ Müstakîm-zâde, *age.*, s. 217.

Antakya’da vefat etmiştir.³⁵ Süleyman Râci Efendi ise, Mehmed Râsim’in küçük kardeşi olup babasından sonra Molla Aşkî mahallesinin imamlığını yapmıştır. Sülüs ve nesih hattı ağabeyi Râsim Efendi’den meşk eden Süleyman Râci, aynı zamanda şâirdir.³⁶ Nitekim Mehmed Râsim Efendi’nin *Divançe*’sinde bulunan Tebriz’in fethi ile ilgili 29 nolu tarih manzûmesi Süleyman Râci Efendi’ye aittir. Müstakîm-zâde’nin kaydına göre bu zât da 1168 (1755)’de vefat etmiştir.³⁷

Eğrikapılı Mehmed Râsim tasavvuf ile de ilgilenmiş, hatta dönemin genel geçer hayat tarzı olan bir şeyhe intisab etme düşüncesini gerçekleştirmiştir. Mehmed Süreyyâ, onun Halvetiyye tarikatına bağlı olduğunu söylese de³⁸ Râmiz onun Nakşî olduğunu ifade etmektedir.³⁹ İstanbul’da Emir Buharî Tekkesi’nin⁴⁰ şeyhi Kıvrımlı Tatar Ahmed Efendi⁴¹(ö.1156/1743)’den el aldığına⁴² dair verilen bilgiye bakılırsa onun Nakşîliği yönündeki bilgiler daha doğrudur. Nitekim *Divançe*’de Kıvrımlı Şeyh Tatar Ahmed Efendi’nin ölümü üzerine yazdığı manzûmedeki şu ifadeler bunu doğrular mahiyettedir:

“Şeyh Ahmed Efendi yani kim

Ahmedî-hulk u nakş-bend-i sükût

...

Nisbet-i hâcegân ile bu fakîr

Andan olmuşdı kâm-yâb-ı sübût”⁴³

Şâirin, *dik humması* denilen verem hastalığına yakalanarak vefat ettiğini yazan Baysun, onun hastalığını ve öleceğini hissetmesiyle ilgili şu rivayeti nakletmektedir:

“Vak’a-nüvîs Hâkim Efendi, “keşfine” inandığı bu zâhid ve müttakî hattatın dört ay öncesinden öleceğini hissederek bunu ağlaya ağlaya bizzat

³⁵ Süreyyâ, *age.*, II, 349; Rado, *age.*, s. 154.

³⁶ Geniş bilgi için bkz. Müstakîm-zâde, *age.*, s. 217; Rado, *age.*, s. 154.

³⁷ Müstakîm-zâde, *age.*, s. 217. Mehmed Râsim Efendi’nin her iki kardeşinin de 1168(1755) tarihinde vefat etmiş olması ihtiyatla karşıladığımız bir bilgidir.

³⁸ Süreyyâ, *aynı yer.*

³⁹ Râmiz, *age.*, s. 106.

⁴⁰ Ayvansaray’da Derviş-zâde sokağında bulunan tekke, Nakşibendiliği İstanbul’a getiren ve “*Emir Buharî*” adıyla da tanınan Ahmed-i Buharî (ö.922/1516) tarafından kurulmuştur. Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, 18. yy., İnsan Yay., İstanbul 2003, s. 283.

⁴¹ Kıvrımlı Şeyh Tatar Ahmed Efendi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Muslu, *age.*, ss. 244-45.

⁴² Müstakîm-zâde, *age.*, s. 468.

⁴³ Mehmed Râsim, *Divançe*, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, v. 23^b-24^a; İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, v. 30^b

kendine atlattığını söyler. Râsim Efendi, son iki ayını hasta geçirmiş, fakat yatağa ancak öleceği gün girmiş, girer girmez de hayata gözlerini kapamıştır.”⁴⁴

Mehmed Râsim Efendi, sağlığında iken bir araya getiremediği şiirlerini toplamayı talebelerinden İbrahim Tâhir’e⁴⁵ tenbih ederek 14 Şaban 1169 (14 Mayıs 1756) Perşembe günü yetmiş yaşında iken vefat etmiştir.⁴⁶ Bir başka rivayette Berat gecesinde irtihâl-i dâr-ı bekâ ettiği ifade edilen⁴⁷ Mehmed Râsim, doğum yeri olan İstanbul’da Eğrikapı semti dışındaki mezarlıkta,⁴⁸ Karaküçük Hâfız Efendi’nin yanına defnedilmiştir.⁴⁹

Eğrikapılı Mehmed Râsim’in vefatına talebelerinden Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin Efendi, “*Râsim üstâd geçdi ba’dêhû ceffe’l-kalem (sene 1169)*” mısramı tarih düşürmüştü;⁵⁰ Suyolcu-zâde Mehmed Necîb Efendi de, şâirin ölümü üzerine şu tarih beytini söylemiştir:

“Necîbâ ben de târîhin sad-istircâ ile yazdım

Edîb-i bezm-i hat Râsim Muhammed göçdi bu yıl âh

sene 1169.”⁵¹

Mezar taşında ise, eski talebelerinden *sarây-ı âmire* muallimi Mestci-zâde Ahmed Efendi⁵² (ö.1174/1760)’nin yazdığı şu satırlar mevcuttur:

“Hüve’l-hayyü’l-bâkî / Allah sübhânehû ve teâlâ / merhûm ve mağfûru’l-muhtâc / ilâ rahmeti Rabbihî’l-Gafûr / Hattât Râsim Mehmed Efendi / kuluna ve cemî’-i mü’minîn ve mü’minâta / rahmet eyleye el-fâtiha / 1169”⁵³

⁴⁴ Baysun, *agm.*, s. 8.

⁴⁵ Baltacı Mehmed Paşa-zâde Silâhdar Mustafa Paşa’nın uzak akrabasından olup, künyesi İbrahim Tâhir b. Mustafa b. İbrahim’dir. Geniş bilgi için bkz. Müstakîm-zâde, *age.*, ss. 43-44. Şevket Rado, Mehmed Râsim Efendi’nin *Divançe*’sini cem ve tertip eden İbrahim Tâhir’in vefat tarihini 1167(1753) olarak vermektedir. Rado, *age.*, s. 153. Ancak yukarıdaki bilgiler, dikkate alındığında İbrahim Tâhir’in bu tarihte vefat etmiş olması mümkün görünmemektedir.

⁴⁶ Râsim, *Divançe*, Y. 1b-2a; İ. 18b.

⁴⁷ Müstakîm-zâde, *age.*, s. 469.

⁴⁸ Râsim, *Divançe*, Y. 1b-2a; İ. 18b; Râmiz, *age.*, s. 106.

⁴⁹ Süreyyâ, *age.*, II, 349.

⁵⁰ Râmiz, *age.*, s. 106.

⁵¹ Baysun, *agm.*, s. 9.

⁵² Mestci-zâde Ahmed Efendi için bkz. Rado, *age.*, s. 164.

⁵³ Baysun, *agm.*, ss. 8-9.

B- EDEBÎ ve İLMÎ ŞAHSİYETİ

Eğrikapılı Mehmed Râsim'in şahsiyeti pek çok nokta-i nazardan değerlendirilebilir. Örneğin dinî ve tasavvufî şahsiyeti veya siyâsî şahsiyeti kaynakların elverdiği ölçüde ortaya konabilir. Fakat biz burada makalemizin girişindeki iddiamıza da uygun olarak daha çok onun edebî ve ilmî şahsiyeti üzerinde durmak istiyoruz. Yaşadığı çağda bir edib olarak görülüp görülmediği hakikaten merakımızı mucibdir.

Bunun için dönemin edebiyat tarihçilerinin görüşlerine göz atmak icap eder. Bu meyanda *Tezkiye* sahibi Kazasker Sâlim Efendi, Mehmed Râsim'in "*kaleminin şiir ve nesirde de hüsn-i hattaki gibi pâke, temiz ve mümtâz*" olduğunu söylerken;⁵⁴ Râmiz onu, "*pâkîze-edâ mâbir bir kalem*" olarak tavsif etmektedir.⁵⁵ Baysun da makalesinde Mehmed Râsim'in ebedî şahsiyeti için; "*Vak'a-nüvis Hâkim, şâirimizin 'ekser kasâidinin selis ve mânidâr' olduğunu kabul ettiği gibi, müverrih Vâsîf da istihsâna şâyân makâli var idi' sözleriyle onun kıymeti hakkında daha mutedil ve hakîkate daha uygun bir hüküm veriyor*"⁵⁶ sözlerine yer vermektedir. Belîğ ise, Mehmed Râsim Efendi'nin şâirliğini takdir ederek aşağıda matla beytini verdiğimiz gazelini beğenmiş ve örnek bir metin olarak eserine dâhil etmiştir:

“Behcet-efzâdır arak la'inde ol nâzik femin

Goncaya mahz-ı tarâvetdir vücûdı şebnemin”⁵⁷

Sâlim Efendi, Eğrikapılı Mehmed Râsim'den bahsederken, asıl mesleği hattatlık olan Mehmed Râsim'in edebiyat ve ilimle de meşgul olduğunu kaydetmektedir.⁵⁸ Dönemin önemli kültür adamlarından biri olan Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin ise, Yedikuleli'nin oğlu Abdülhalim Hasib Efendi (ö.1176/1763)'nin hâl tercümesinde bu zatın, "*fudalâ-yı müderrisinden Abdülkerîm ve Hoca Râsim-i mersûmdan Arabî ve Fârisî ulûm-ı keüllîyye ve cüz'îyyeyi ahz ile şeş cibeti ma'mûr...*"⁵⁹ olduğunu söyleyerek Mehmed Râsim Efendi'yi âlim bir hattat olarak tanıtmaktadır.

Bu tür kaynaklarda verilen şâirliğine yönelik birtakım bilgilerin yanı sıra, onun edebî ve ilmî şahsiyetini ortaya koyan en önemli eserleri, manzûmelerini muhtevî *Divançe*'si ve mektuplarını mündemîç *Münşea*'ıdır. Bu iki esere bakarak Eğrikapılı'nın iyi bir eğitimden geçtiğini, medrese tahsili gördüğünü ve iyi

⁵⁴ Sâlim, *age.*, s. 336.

⁵⁵ Râmiz, *age.*, s. 106.

⁵⁶ Baysun, *agm.*, s. 11.

⁵⁷ İsmail Belîğ, *age.*, ss. 146-47. Aynı gazeli Sâlim de eserine almıştır. Sâlim, *age.*, s. 336.

⁵⁸ Sâlim, *age.*, s. 336.

⁵⁹ Müstakîm-zâde, *age.*, s. 242.

derecede Arapça ve Farsça bildiğini iddia etmek mümkündür. Nitekim *Divañçe*'deki Arapça ve Farsça şürlerin oldukça iyi yazılmış manzûmeler oluşu, bu hususu ortaya koyan en önemli deliller arasındadır.⁶⁰ Hatta M. Cavid Baysun, Eğrikapılı Mehmed Râsim'in *dâî* sıfatıyla vafedildiğini, bu sıfatın daha çok ilmiye sınıfı mensupları için kullanıldığını ifade etmektedir.⁶¹

Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Yazma no: 428 ve İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Yazma no: 9632'de kayıtlı⁶² iki nüshası bulunan *Divañçe*, adından da anlaşılacağı üzere küçük bir eserdir. İlk nüsha, 43 varaklık mecmuanın 2^b-35^a varakları arasında; ikinci nüsha ise, içerisinde bulunduğu eserin 19^a-36^a varakları arasında bulunmaktadır. Eserde, 7 kaside, 3 tahmis, 88 tarih, 55 gazel ve kıta, şarkı, matla, murabba ve müfred olmak üzere toplam 153 manzûme bulunmaktadır. Eserin baş kısmında şâirin kimliği, *Divañçe*'nin nasıl ve kim tarafından tertip edildiği yönünde bazı bilgilerin sunulduğu bir dibace bulunmaktadır. Dibace, Mehmed Râsim'in vefatının akabinde onun vasiyetine uyarak *Divañçe*'yi tertip eden talebesi İbrahim Tâhir tarafından yazılmıştır. Eser, Dede Ömer Rûşenî (ö.892/1487)'nin taştir edilen bir na'tı ile başlamaktadır.

Mehmed Râsim'in *Münşeat*'ı da çeşitli vesilelerle muhtelif kişilere yazdığı mektup ve arzuhâllerinden oluşmaktadır. *Divañçe* ile birlikte tab edilen *Münşeat*, elde bulunan her iki nüshada da mevcuttur. Nüshalardan birinde "*Münşeat-ı Merhûm-ı Müşârun İleyh*" (Y. 35^a-43^a); diğesinde, "*Bi-inşâ-yı Sâhib-i Divân-ı Merhûm*" (İ. 36^b-41^b) başlığıyla gazellerin sonuna ilave edilmiştir.

Eğrikapılı Mehmed Râsim'in *Münşeat*'ındaki bazı devlet büyükleri ile yazışmalarını gösterir belgeler yanında *Divañçe*'de yedi kaside ve sekiz tarih yazması son derece önemli hususlardır. Zira bu husus Mehmed Râsim'in yaşadığı çağa tanıklığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu tarih kıtalarında yakın akrabasından mutasavvıf büyüklere; önemli devlet adamlarından dönemin entelektüellerine kadar çok geniş bir yelpazedeki şahıslara ve bu şahıslar vesilesiyle dönemin tarihî olaylarına tarihler düşürmüştür. Bu sebeple de bu tarih manzûmeleri, dönemin birtakım hadiselerine ışık tutması bakımından son derece önemli birer tarihî vesika hükmündedir.

Mehmed Râsim'in yakın çevresini oluşturan zâtların büyük çoğunluğunun onun meslektaşısı yahut en azından hüsn-i hat meraklısı olduğu inkar edilemez bir gerçektir.⁶³ Lakin dönemin edebiyat dünyası ile ilişkileri de

⁶⁰ Örnek metinler için bkz. Öksüz, *Adı geçen tez*, s. 178.

⁶¹ Baysun, *agm.*, s. 2.

⁶² Bu eserlerden ilki çalışmamızda Y kısaltması; ikincisi ise, İ kısaltması ile kullanılmıştır.

⁶³ Mehmed Râsim Efendi'nin çevresi hakkında bilgi için bkz. Öksüz, *Adı geçen tez*, ss. 23-28.

onun edebî şahsiyeti hakkında bazı önemli bilgiler sunmaktadır. Bunlar arasında Suyolcu-zâde Necib, Mehmed Hıfzî ve Râmî Paşa-zâde Abdullah Re'fet Bey gibi devrin önemli edîb ve müelliflerini görmek mümkündür. Daha çok kalem erbabı ile dostluklar kuran, dönemin entelektüelleri ile birlikte olmayı seven Mehmed Râsim'in *Divançe*'de, yukarıda adı geçen şâirlere nazireler yazdığı, şiirlerinde onları örnek aldığı görülmektedir:

“Ne mümkün *peyrev* olmak Râsimâ tarz-ı *Necîbâya*
Sühanda hak bu kim sihr-i halâli söylenilmez.”⁶⁴

“Peyrev olunca Hıfzî-i nâzik-edâya kilik
Tanzîre dîde-bân
Düşmek göründi dâmen-i âzâra göz göre
Çün dem'a-i sürür.”⁶⁵

“Ne mümkün Hazret-i *Re'fet Bege* tanzîr ey Râsim
Semend-i kilik-i nâzın cünbüşi geldikce ref'târa.”⁶⁶

Mehmed Râsim Efendi, tasavvufî çevreler ile bir şekilde ilişkili olmasına karşın şiirlerini daha çok bir divan şâiri edasıyla kaleme almıştır. Bilhassa beşerî aşk motiflerinin hâkim olduğu gazellerinde bu izlenimi yakalamak mümkündür. Dinî-tasavvufî unsurlar, söz konusu şiirlerde, ara ara değinilen konular mesabesinde. Şâirin bilhassa gazel ve kasideleri, dinî-tasavvufî unsurlar açısından oldukça fakir; söyleyiş olarak tasavvuf şiirinden uzaktır. Bunun sebebi, şâirin şeyh olarak bir dergâhta postnişinlik yapmayı olabildiği. O, biraz da mensup olduğu yüksek zümre icabı “*sanat için sanat*” yapmıştır denilebilir. Bu üslûp ile kaleme aldığı gazellerinden birkaçının matla beyitleri şu şekildedir:

“Gönül ey reşk-i gül-zâr-ı melâhat bî-karârındır
Bahâr-ı behc-ile bir gonçesin âşık hezârındır.”⁶⁷

“Ne dem sahbâ-yı hande câm-ı la'linden hurûş eyler
O mest-i nâz u işve âşıkı bî-akl u hûş eyler.”⁶⁸

“Ber-i sîmînine bî-gâne ey meh sinedir dirler

⁶⁴ Mehmed Râsim, *Divançe*, Y.28^b; İ.33^a

⁶⁵ Mehmed Râsim, *Divançe*, Y. 31^b; İ. 35^a

⁶⁶ Mehmed Râsim, *Divançe*, Y. 31^a; İ. 34^b.

⁶⁷ Mehmed Râsim, *Divançe*, Y. 27^b; İ. 32^b

⁶⁸ Mehmed Râsim, *Divançe*, Y. 27^a; İ. 32^a

O bahr-i nûra vuslat âşinâ gencînedir dirler.”⁶⁹

Divançe'de büyük bir yekûn teşkil eden tarih kıtalarına bakarak şâirin tarih düşürme sanatında usta olduğu söylenebilir. Şâir, tarih kıtalarında (bilhassa tasavvuf ehlinin vefatı üzerine yazdığı manzumelerde) diğer manzumelerden farklı olarak dinî-tasavvufî unsurlara bolca yer vermiştir. Eserde, tamamlanmış iki kaside vardır ki, her ikisi de Nevşehirli Damad İbrahim Paşa için kaleme alınmıştır. Bunların akabinde yer alan kasideler eksiktir. Bu da gösteriyor ki; Mehmed Râsim Efendi, gazel vadisindeki başarısını kasidede gösterememiştir.

Diğer taraftan Mehmed Râsim Efendi'nin Lâle Devri'nde hâkim olan Nedîmâne gazel tarzına yakın bir söyleyişe sahip olduğu iddia edilebilir. Aşağıda görüldüğü gibi; *gül, lâle, gülşen, bâde, câm, mest, zevk, şevk vb.* kavramların sıklıkla geçtiği manzumeler, bu devrin düşünce ve üslûbuyla kaleme alınmış gibidir:

“Fâş olaldan o *gûlün* derdiyle dâğı *lâlenin*
 Bezm-i *gülşenden* kesilmişdir ayağı *lâlenin*
 Kânzeldir *bâde-i câm-ı* muhabbetden müdâm
Mest-i bî-hûşu için yokdur yasağı *lâlenin*.”⁷⁰
 “Râsimâ *gülşende zevke* ehl-i dil âğâz idüp
 Şevk-ile mutrib terennüm itmede şehnâz idüp
 Sen de ey gül-çehre bir şeb def-i hâb-ı nâz idüp
 Gel efendim lâle-ruhsârım çerâğân eyle gel.”⁷¹

Mehmed Râsim Efendi'nin önemli özelliklerinden biri de, manzûmelerini hüsn-i hat terimleriyle süslemesi ve bu kavramları genelde tevriyeli olarak kullanmasıdır. Onun bu tavrı, *Divançe*'deki daha ilk manzûmede kendisini hissettirmektedir. Denilebilir ki Mehmed Râsim, bu şiirlerinde âdeta hattatlığı ile şâirliğini birleştirmiş ve hayata bu zaviyeden bakmıştır. Bu ilk manzûmede geçen hüsn-i hat kavramları şunlardır: *Varak, hâme, hâme-keş, âbarlamak, kağıd, üstâd, tâlim, hâce, tevkî, nesh, süllüs, harf, nukât, elif, celî, kalem, tâlik, rik'a-nüvîsân, gızlık, mubakkak, tesvîd, kat'a-i levha, pubte, âbar, meşk, sarîr, ketebe izni*.

Sonuç bölümüne geçmeden önce şâirliğinden bu kadar bahsedilen Mehmed Râsim'in şiirlerinden birkaç örnek verilmemesinin makaleyi eksik bırakacağı kanatını taşıyorum. Zira şâir demek şiir demektir. O hâlde aşağıda

⁶⁹ Mehmed Râsim, *Divançe*, Y. 27b; İ. 32b

⁷⁰ Mehmed Râsim, *Divançe*, Y. 29a; İ. 33b

⁷¹ Mehmed Râsim, *Divançe*, Y. 29b; İ. 34a

hem Mehmed Râsim'in şiiri hakkında bir kanaat edinmemizi sağlayacak hem de makalemizi tamamlayacak birkaç şiirini örnek olarak sunuyoruz.

1

- 1 Dil-i şeydâ hevâ-yı hatt-ı anber-bâra mâildir
Gül-i ruhsâr-ı yâri men iden ağyâra mâildir
- 2 Bilür her harfı bir kand-i mükerrerdür mezâkımda
Anın-çün bendesin ol gonçe-fem âzâra mâildir
- 3 O mest-i işvenin rakkâs-ı tıfl-ı gamze-i şevki
Dil-i zârımla la'ib-i hançer-i gaddâra mâildir
- 4 Hemân öldürmedir kasdı hezârın âşık-ı zârı
O gül-rû sanma ger ağyâr ile güftâra mâildir
- 5 Getürdü şevke vâsf-ı hattı kilik-i Râsimi yârin
Belî erbâb-ı dil gül-zâra sünbül-zâra mâildir

2

- 1 Sanatında çeşm-i hûn-âşâmı üstâd istemez
Katl-i âm eyler tegâfûl gayrı cellâd istemez
- 2 Çille-i saht-ı kemân-ı aşkı dil meşk itmeğe
Bir kemân ebrû-gerin kullâb-ı fulâd istemez
- 3 İtmege mürğ-i dil-i âvâre-i uşşâkı sayd
Kullanur şeh-bâz-ı çeşmin gayrı sayyâd istemez
- 4 Havf ider âzârî-i hecrinden ey üstâd-ı nâz
Tıfl-ı dil hiç mekteb-i cevrenden âzâd istemez
- 5 Bir sehî kaddin hayâli sâyesinde eğlenür
Bâğ-ı dehr içinde Râsim serv ü şimşâd istemez

3

- 1 Âşık u dil-dâde olmuş ârız-ı dil-dâra gül
Bî-sebeb çâk-ı girîbân eylemiş bî-çâre gül
- 2 Gonçe-leb bir seyyid-i gül-çehreye taklîd ider
Serde la'îlîn tâc u sebzîn pûşîşin hem-vâre gül

- 3 Âb u tâb-ı rû-yı alın seyr idüp cânânımın
Reşk-ile cism-i latîfin eyledi sad-pâre gül
- 4 Tîşter-i lâleyle nâl itse acep mi cismini
Düşdüğün gûş eylemiş bülbül miyân-ı hâra gül
- 5 Ağlamış sûretli ağyâr ile güldün oynadın
Râsim-i dil-hasteni ağlatmada yek-pâre gül

4

- 1 Zebân der-vasf-ı aşkem pîş-i rû-yı yâr mî-lerzed
Ki pervâne be-gerd şem' çün her bâr mî-lerzed
- 2 Cihân-râ lerze-üfted ki zi-te'sîr-i kevâkib nîst
Zi-berg-i nâle-em çarh-ı sitem-ger dâr mî-lerzed
- 3 Büt-i men her seher der-hâne-i ağyâr mî-hâbed
Zi-gülbang-ı sadâ-yı yâr bem-i eshâr mî-lerzed
- 4 Ne ez-bâd-ı hazân der-bîd ü ar'ar dem-be-dem lerze
Velî ez-bâd-ı âhem der-çemen ezhâr mî-lerzed
- 5 Dil-i *Râsim* esîr-i ân şeh-i hûnî ki her lahza
Zi-tîğ-i gamzeeş şemşîr-i âteş-bâr mî-lerzed *

-
- * 1. Pervânenin her an mumun etrafında dönerken titrediği gibi sevgilinin karşısında aşkımın vasıflarını anlatırken dilim titriyor.
2. Dünyayı bir titreme aldı. Lakin bu yıldızların tesirinden değildir. Ancak benim inleyişimin şimşegiinden bu zalim dünya titriyor.
3. (Put gibi güzel) Sevgilim her seher başkalarının hanesinde uyuyor. "Yar" şeklindeki sadaların gülbangından seherlerin bam teli titriyor.
4. Söğüt ve ardıç ağacının titremesi (salınması) hazan yelinden değildir. Lakin benim ahımın rüzgârından bahçedeki çiçekler titriyor.
5. Rasim'in gönlü her an kan dökmekte olan o şahın esiridir. Onun yan bakışının keskinliğinden ateş saçan kılıçlar bile titriyor.

Sonuç

Yaşadığı dönemde mesleğinin zirvesi sayılabilecek bir makama, Topkapı sarayı meşk hocalığına kadar yükselen Mehmed Râsim, kaynaklara göre daha çok hattat kimliği ile ön plana çıkmıştır. Her ne kadar yaşadığı çağın edebiyat tarihçileri, onun şâirliği ve edipliğine dair övücü birtakım cümleler sarf etseler de onu birinci sınıf bir şâir olarak takdim etmemişlerdir.

Mehmed Râsim, birinci sınıf bir şâir olarak kabul edilmese bile, *Divançe* ve *Münşeât* adlı eserlerinin delaletiyle, üstad bir hattat olmasının yanı sıra iyi bir şâir olduğu söylenebilecek bir şahıstır. Ömrünün tamamını İstanbul'da, Galatasaray ve Topkapı Sarayı'nda meşk hocalığı ile geçirmiş bu Osmanlı aydınının, belki de içerisinde yetiştiği ortam gereği, dönemin din ve devlet büyükleri ile, edebiyat ve tasavvuf çevreleri ile kısacası devletin maddî ve manevî yönünü tayin edenlerle dostâne ilişkiler içerisinde olması, onun iyi bir şâir ve edip olmasında önemli bir fonksiyon icra etmiştir.

Tasavvufî çevreler ile iyi bir ilişki içerisinde olması ve yaşadığı ortam gereği kendisinden daha dinî-tasavvufî içerikli şiirler yazması beklenirken manzûmelerini genellikle divan edebiyatı formu içerisinde kaleme alması, onun şiir anlayışının en belirgin özelliklerindedir. Bu meyanda bir başka husus, divan edebiyatı mazmunları içerisinde çok sık kullanılmayan hat sanatı ile ilgili terimleri çok yoğun bir biçimde şiirine dahil etmiş olması da dikkate değerdir. Bu açıdan klasik Türk şiirine az da olsa bir yenilik getirdiği söylenebilir.

Şâir, zaman zaman tefekkür şâiri Nâbî gibi hikemî şiirler kaleme alma gayretinde olmuş ise de, muhtemelen mahallîleşme cereyanının da etkisiyle Nedim tarzı şiirler yazmaktan kendini alamamıştır. Eserleri, döneminin üslûbunu yansıtan Mehmed Râsim'in, gazel vadisinde gösterdiği başarıyı ve tarih düşürmedeki ustalığını kaside alanında pek gösteremediği ifade edilebilir.

Eğrikapılı Mehmed Râsim'in edebî eserlerinin, dolayısıyla şâirlik ve edipliğinin pek fazla şöhret bulmayışı; mesleğinin hattatlık oluşu, bir sonraki yüzyılda edebiyatın çehresinin değişerek eskiye rağbetin azalması veya şiirlerinin ilim erbabınca orijinal bulunmayışı gibi sebeplere dayanabilir. Fakat yukarıda ifade edildiği gibi manzûmelerinin birtakım özgün yanları bulunması ve dönemin edebiyat zevkini anlamamıza katkı sağlaması bakımından onun edebî kimliği de son derece önemli bir husustur.

KAYNAKÇA

- Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Muşşlü'l-İlbâs 'Amme's-Tehara mine'l-Ehâds 'alâ Elsineti'n-Nâs*, (I-II), Dâr-ı İhyâü't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1352(1933).
- Alparslan, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1999.
- Baysun, M. Cavid, “Eğrikapılı Râsim Efendi”, *Tarih Dergisi*, Osman Yalçın Matb., İstanbul 1954, C. VII, Sayı 10'dan ayrı basım.
- Derman, M. Uğur, “Mehmed Râsim, Eğrikapılı”, *DİA*, Ankara 2003, XXVIII, 514-515.
- Eğrikapılı Mehmed Râsim, *Divançe*, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Yazma no: 428.
- Eğrikapılı Mehmed Râsim, *Divançe*, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Yazma no: T-9632.
- İsmail Belîğ, *Nubbetü'l-Âsâr li-zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*, (hzl. Abdülkadir Abdülkadiroğlu), Gazi Üniversitesi Yay., Ankara 1985.
- Kazıcı, Ziya, *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*, Bilge Yay., İstanbul 2004.
- Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî (Tezkire-i Meşâbîr-i Osmâniyye)*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1311'den Gregg International Publishers Limited, England 1971.
- Mirza-zâde Sâlim Efendi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, (hzl. Adnan İnce), AKM Yay., Ankara 2005.
- Muslu, Ramazan, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, 18. yy., İnsan Yay., İstanbul 2003.
- Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin, *Tuhfe-i Hattâtîn*, Devlet Matbaası Yay., İstanbul 1928.
- Öksüz, Yılmaz, *Eğrikapılı Mehmed Râsim ve Divançesi (İnceleme-Metin)*, (Danışman: Prof. Dr. İlhan Genç) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir 2010.
- Özcan, Abdülkadir, “Beşir Ağa, Hacı” ve “Beşir Ağa, Morali”, *DİA*, İstanbul 1992.
- Râmîz ve Âdâb-ı Zuraîfâ'sı (İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük)*, (hzl. Sadık Erdem), AKM Yay., Ankara 1994.
- Rado, Şevket, *Türk Hattatları (XV. Yüzyıldan Günümüze Kadar Gelmiş Ünlü Hattatların Hayatları ve Yazılarından Örnekler)*, Yayın Matbaası, İstanbul Tarihsiz.
- Serin, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1999.